

ÕPETAJATE ETTEVALMISTUSE PÕHIMÕTTED TARTU ÜLIKOOLIS

Tartu Ülikool valmistab ette Eesti Vabariigi koolide õpetajaid filoloogia, füüsika, keemia, matemaatika, bioloogia, geograafia, ajaloo, kehalise kasvatuse ja spordi ning eripedagoogika erialalt. Selles valdkonnas täidab TÜ järgmisi põhiülesandeid.

1. Osaleb Eesti Vabariigi (EV) haridusuuenduse ja sellest tuleneva pedagoogilise kaadri ettevalmistuse programmide väljatöötamisel koostöös Eesti Ülemnõukogu kultuuri-, haridus- ja teaduskomisjoniga, Haridusministeeriumi ja uurimis- ja õppeasutustega ning pedagoogilise üldsusega.

2. Tagab nii õpetajate kui ka teiste kooliuuenduse jaoks vajalike inimeste (koolipsühholoogide, kutsekonsultantide, koolinõunike, kooliarstide jt.) ettevalmistuse.

3. Organiseerib õpetajate täienduskoolitust koostöös EV teiste sama ülesannet täitvate keskustega.

4. Arendab teaduslikku uurimistööd kooliuuenduse ja õpetajate ettevalmistusega seotud valdkondades.

Nimetatud ülesannete lahendamiseks läheb TÜ normatiiv-direktiivselt õppe-teaduskorralduselt üle isereguleeruvale demokraatlikule õpetajate ettevalmistusele ja pedagoogikateaduse arendamisele. Lähteprintsiooniks on seejuures Eesti ühiskonna vajadused, mille rahuldamine tagatakse Eesti materiaalsete ja sotsiaal-kultuuriliste ressurssidega.

Õppetöös stimuleeritakse üliõpilaste — tulevaste pedagoogide kutsemotivatsiooni ning tõstetakse õpetajakutse prestiiži.

Kaugemaks eesmärgiks on õpetajate loov ettevalmistamine, mis põhineb õppija arengupotentsiaali avamisel ja eneseteostusel.

Ühiskonna senise arengu tõttu on pedagoogika õpetamise tase meil tunduvalt maha jäänud maailma tasemest, mistõttu on vajalik pedagoogikaõppejõudude stažeerimine välismaal ja üliõpilaste — tulevaste pedagoogikaõppejõudude ning -teadurite ettevalmistus välismaa kõrgkoolides.

Eesti haridussüsteemi vajadused õpetajate järele

Need vajadused lähtuvad vaatekohtadest, mis on eeldatavasti kõige lähedasemad Eesti kujunevale hariduskontseptsioonile.

Õpetajate kaadrile esitatakse järgmised nõudmised.

1. Haridussüsteemi põhiastmetel, üldhariduskoolis toimub jagunemine põhikooli õpetajaks, kelle pedagoogiline tegevus on õpilaskesksem, ja keskkooli vanema astme ja gümnaasiumi aineõpetajaks, kes on rohkem suunitletud õpetatavale ainevallale.

TÜ orienteerub esmajoones keskkooli vanema astme õpetajate, seega aineõpetajate ettevalmistusele. Selleks on TÜ-l teaduspotsentsiaal. Selle mudeli aktsepteerimisel Eesti hariduskontseptsioonis tuleb luua õpetajate ettevalmistamise sotsiaalselt tellimust kehastav kvalitatiivsete ja kvantitatiivsete parameetritega mudel ja täpsustada tööjaotus TPedI-ga.

2. Keskerihariduses on probleemiks kvalifitseeritud pedagoogilise kaadri puudus kutsekeskkoolides js tehnikumides. Selle kaadri ettevalmistamiseks on 2 võimalust:

- a) iga kõrgkool annab osale üliõpilastest pedagoogilise ettevalmistuse oma profiilile vastavate kutsekoolide ja tehnikumide jaoks (nt. EPA — põllumajandustehnikumide ja maakutsekoolide õpetajatele).
- b) TÜ ja TPedI annavad EPA, TTÜ jne. lõpetajatele pedagoogilise ettevalmistuse täienduskoolituse kaudu või koopereerimise teel.

3. Kvalitatiivsed nõuded õpetajale:

- a) õpetaja on ettevalmistuselt laia profiiliga ja lisaerialasid valdav, et tagada õpetamise orienteeritus inimtegevuse põhi-aldkondadele;
- b) õpetaja on erialaselt kompetentne ja õppe-kasvatustöökä igakülgsest ette valmistatud;
- c) õpetaja valdab pedagoogilist tehnikat ja tal on välja kujunenud pedagoogiline eneseteadvus;
- d) õpetaja on orienteeritud õpilaskeskseks tegevuseks koolis ja tal on kõrge rollihinnang.

Õpetajate ettevalmistamise põhimõtted

1. Ülikool annab hariduse teatud erialal, sellele tuginev elukutse aga omandatakse ülikooliga seotud tegevuses põhihariduse järgselt.

2. Jäikade, kõigile ühesuguste õpikavade asemel üliõpilase valikuid arvestavate individuaalsete õpikavade, kursusesüsteemi asemel ainesüsteemi juurutamine.

3. Kogu tegevuse diferentseerimine alates teaduskonna tasandist, mis tähendab, et õpetamise põhimallid võivad teaduskonniti ja erialati erineda.

4. Õppetöö intensiivsuse tõstmine ja eriala seisukohalt ebaoluliste ainete suures osas kaotamine lubab lühendada õpiaega erialal ning viia sisse uuendusi, mis kujundavad õppijat senisest rohkem haritlaseks.

5. Õpetajate ettevalmistus sisaldab ka liiterialade omandamist, üliõpilastele luuakse tingimused nii erialakesksel kui kutseomandamise perioodil neile sobiva lisaeriala õppimiseks.

6. Pedagoogiliste ainete tsükli läbimine ja õpetajakutse omandamine on vabatahtlik.

Õpetajate ettevalmistuse ülesehitus

Õpetajate ettevalmistuses on 4 astet.

1. Eriala ja pedagoogiliste teadmiste ning oskuste omandamine ülikoolistuudiumi vältel, mis annab erialaainete omandamist kinnitava diplomi ja tunnistuse psühholoogilis-pedagoogiliste ainete tsükli ning praktika sooritamise kohta.

2. Praktiline pedagoogitöö koolis õpetajakandidaadina pärast ülikoolikursuse lõpetamist (1 – 2 aastat, kas n-õ. reaõpetajana või veel sellekohase programmi alusel ennast teoreetiliselt täiendades ja meetoodilisi ülesandeid täites), mille järel tehakse kutseksam haridusministeeriumi, õpetajate kutseühingu ja ülikooli esindajatest moodustatud komisjoni ees ning saadakse õpetaja kutsetunnistus.

3. Ülikooli lõpetanud pedagoogide täienduskoolitus, mis eelkõige pedagoogitöö algaastail toimub ülikooli, s.o. selle õppeasutuse baasil, kus on omandatud eriala- ja pedagoogiteadmised. Täienduskoolitus annab ühelt poolt teavet erialast, pedagoogikast, psühholoogiast, meetoodikast jms-st, teiseks võimaldab omandada täiendavat kvalifikatsiooni näiteks koolitöö korraldajana, klassijuhatajana, kutseasuunitlusõpetajana jne. tegutsemiseks.

4. Haridusala teadlaste, harjutuskooli õpetajate, hariduskoondiste meetoodikute kaadri kujundamiseks on ülikoolis neljas aste — pedagoogika- ja meetoodikamagistrite ettevalmistus. Pedagoogilis-psühholoogiliste ainete maht on 60 – 70 õppenädalat, selle lõpetamiseks antakse üks õppeaasta. Kõrghariduse baasil pedagoogikakaugõppe edukalt lõpetanud üliõpilased võivad samuti taotleda pedagoogikamagistri kraadi.

Alljärgnevalt käsitletakse esmajoones esimest astet kui otseselt ülikoolist olenevat ja ülikooli otsustega reformitavat.

Pedagoogika õppimine ülikoolistuudiumi vältel on võimalik kolmes variandis, mille valik oleneb nii teaduskonna (eriala) vajadustest ja võimalustest kui ülikoolisestest ja -välisest meetoodilistest, organisatsioonilistest jne. eeldustest kujunemisest.

1. Praegusele sarnane viis, mille puhul pedagoogilised ained ja praktilised tööd on paralleelsed erialase õppetööga. Teaduskonnni ja erialati määratakse, millisel semestril on pedagoogilised ained õppeplaanis, kuidas toimub pedagoogilise haru väljaarendamine (mis kriteeriumide alusel ning kui palju üliõpilasi jne.).

2. Pedagoogiline ettevalmistus õpetajate ettevalmistuse teisel astmel. Sel juhul omandatakse ülikoolistuudiumi algastmel (3 – 4

a. välitel) eriala (vastavalt TÜ üldisele õpikorraale koos teatud hulga üldhumanitaarsete jms. ainetega). Seejärel antakse erialastuudiumi läbimist kinnitav diplom. Pedagoogilised teoreetilised ained ja praktiline tegevus koonduvad viimasele 1 – 2 semestrile — nn. pedagoogikumi, kuhu kuuluvad ained moodustavad sisulise terviku. Võimalik oleks osa pedagoogiliste ainete omandamine ka studiumi algastmel — valikainena, lisainena jne.

3. Pedagoogikum võiks olla pedagoogilise kõrghariduse omandamise vorm neile kõrgharidusega isikutele, kes ei ole pedagoogilist ettevalmistust saanud, ent vajavad seda käesolevas või tulevases kutsetöös (nt. EPA või TTÜ lõpetanud kutsekesk- või keskeriõppeasutuste pedagoogilised töötajad).

Õpetajate ettevalmistus koondatakse pedagoogika institutsiooni (haridusinstituuti, õpetajate ettevalmistuskeskuse vms.), mis oma põhikirja alusel tagab sellealase tegevuse suunamise ülikoolis. Selle institutsiooni rajamisel tuleb järgida järgmisi põhimõtteid:

– õppe- ja teadustöö loov ühendamine, millega ületatakse nende ülikooli senisest struktuurist tulenev lahutatus;

– niisuguste õpetajate koolitamiseks vajalike distsipliinide loomine, mis praegu puuduvad või on välja arenemata (eelkõige koolipsühholoogia), kuid mis nõuavad mitme ala või allüksuse ühistgevust.

Oluline on luua ülikoolis keskus, kus üliõpilased võiksid saada kvalifitseeritud konsultatsiooni kutsesobivuse küsimustes ja abi psühholoogilis-pedagoogilisteks uuringuteks. Keskus võiks sidet pidada harjutuskoolidega, juhendada üliõpilaste pedagoogika-alast teadustööd, osaleda õpetajate täienduskoolituses jne. Keskuse koosseisus võiks olla praeguse kõrgkooliurimise labori baasil loodav haridusinnovaatika labor, kutsesuunitluse labor. Psühholoogiaosakonna ja haridussotsioloogia labori töötajad saaksid koolipsühholoogia labori tuumikuks.

Õpetajate psühholoogilis-pedagoogilise ettevalmistuse sisu

Psühholoogilis-pedagoogilise ettevalmistuse sisu jaguneb 3 põhisüklisse:

- kasvatusteaduslikud põhiõpingud,
- ainete õpetamise meetoodika,
- pedagoogiline praktika.

Kasvatusteaduslikud põhiõpingud ülikoolis peavad andma üliõpilasele üldpildi kasvatusteadusest ja põhilistest kasvatuse käsitlustest ajaloos ning erinevates filosoofilistes koolkondades, algteadmised haridussotsioloogiast, sotsiaal- ja arengupsühholoogiast, eripedagoogikast, ülddidaktikast ning koolikorraldusest.

Kasvatusteaduslikud põhiõpingud toimuvad loengute, seminari-

de ja praktikumide vormis, kusjuures praktikumide põhiosa toimub harjutuskoolides (nii põhi- kui keskkooli osas) vastava tsükli õppejõu juhendamisel.

Pedagoogilise hariduse sisu tuleb uuendada, tugevdades selle praktilist rakendatavust. Oluline on laialdasemalt kasutada aktiivseid õppemeetodeid, situatsioonianalüüsi, rollimängu jne. Tulevastele õpetajatele tuleb anda pedagoogilise eneseteadvuse kujundamise võimalusi.

Pedagoogiline praktika järgneb kasvatusteaduslike põhiõpingute ja eri ainete õpetamise metoodika tsüklile, et praktikant saaks rakendada õpitut. Praktikal peetakse oluliseks üliõpilaste tegevust õppeprotsessis ning suhtlemises õpilastega ja saadud kogemuse mõtestamist. Lisaspetsiaalsust taotlevad üliõpilased läbivad praktika nii põhi- kui lisaerialal.

Õpetajakutse omistamine

Õpetajakutse esimene aste on nn. eelaste, mis saadakse ülikoolis antava pedagoogilise hariduse omandamisega, see annab lõpetanule õiguse palgale, mis on ette nähtud kõrgkooliharidusega, ent staažita õpetajale. Selle tunnistuse saamiseks sooritab üliõpilane esimese astme kutseeksami, mille koostisosadeks on eksam teoreetiliste ainete põhjal ja koolipraktikal saadud hinded. Pedagoogilise ettevalmistuse läbinutele antakse lisaks diplomile vastav tunnistus.

Õpetajakutse saamiseks tuleb töötada õpetajakandidaadina ning seejärel sooritada kutseeksam, mille korraldab ülikooli, haridusorganite ja õpetajate kutseühingu esindajatest komplekteeritud komisjon. Õpetajakutse tagab palgatõusu.

Niisugune kutse omistamise kord nõuab eelnevaid juriidilisi ja organisatsioonilisi meetmeid, mis tagaksid nii koolide kui õpetajate huvide kaitse.

Koostanud Paul Kenkmann, Jaan Mikk, Mati Salundi

Läbi arutatud ja heaks kiidetud pedagoogika nõukogu koosolekul 11. juunil 1990. a.

ПРИНЦИПЫ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ В УНИВЕРСИТЕТЕ

Резюме

Тартуский университет готовит педагогические кадры для старшей ступени общеобразовательной школы, гимназии, педагогических и других колледжей, а также для лиц, должность которых требует педагогической подготовки. В целях разрешения этих задач Тартуский университет переходит от нормативно-директивной организации учебной и научной работы к саморегулирующейся, демократической системе подготовки учителей и организации научной работы. Будет всячески стимулироваться профессиональная мотивация студентов — будущих учителей, а также и повышение престижа учителя. При подготовке учителей будет использован ступенчатый принцип высшего образования, согласно которому профессия учителя приобретает на второй ступени — на базе специального высшего образования. Внедрение предметной системы обеспечивает более гибкую реализацию требований учебной программы. Обеспечивается возможность получить квалификацию учителя и по нескольким предметам. Открытость профессии учителя дает возможность всем желающим работать учителем получить соответствующий диплом. Высшей ступенью подготовки учителя является подготовка магистра педагогики.

Подготовка учителей будет сосредоточена в институте педагогики при университете, который станет центром как подготовки учителей, так и развития педагогической науки. В составе института будут работать лаборатории школьной психологии, инновации образования и др. Обновляется содержание педагогического образования, укрепляется его связь с практикой. Широко используются новые учебные формы.

Квалификация учителя присваивается тем, кто успешно пройдет теоретический и практический курсы педагогико-психологического цикла, социологии образования, философии образования и др., проработает год кандидатом в учителя (стажером на педагогической работе), после чего сдаст квалификационный экзамен перед Государственной экзаменационной комиссией. Университет выдает им соответствующий диплом, который дает право на более высокую зарплату, а также заниматься научно-исследовательской работой в данной области.

П.О. Кенкманн, М.Э. Салунди, Я.А. Микк

PRINCIPLES OF TEACHER EDUCATION IN TARTU UNIVERSITY

Summary

Tartu University prepares educational staff for high schools, colleges, and for other advanced educational institutions and professions. In order to provide for the successful realization of the aforementioned, Tartu University will substitute the normative and centrally guided organization of learning and scientific activities, by developing a self-regulating and democratic system of teacher education and educational scientific research. The emphasis will be on increasing student motivation towards the teaching profession, and enhancing of its prestige. The teacher training program will be regarded as supplementary to the basic subjects of higher education. The study-year system, with its centrally fixed and rigid curriculum for all students, will be replaced with by a flexible subject modul system. The establishment of hierarhical basic degrees for higher education, and the application of subject modul system will allow, on the one hand, to the students to major in many subjects or joint subjects areas and, on the other hand, to make the teacher training always available for anyone at advanced educational level. Continuing studies in teacher education will provide the degree of Master of Education.

Administratively, teacher education will be concentrated in the educational college (institute) which will be the center of teacher development and educational science at Tartu University. It will include school-psychology, educational science laboratories and an educational innovation unit among other study units in addition. The content of teacher training and education programs will be revised to strengthen and include more practice on location in school training and updated educational methods.

A professional certificat of teacher training will be aworded to students who successfully complete the required levels of academic and practical training at the university as well as complete the one year in the field educational candidate program, and pass the state qualification exam. The teacher training diploma obtained through study at Tartu University will assure the successful graduating student of a significant salary increase and will provide a good base for future scientific studies in the educational field.

P. Kenkmann, J. Mikk, M. Salundi